

FRANSIZ-İNGİLİZ REKABETİNİN TÜRK İSTİKLAL MÜCADELESİNE ETKİLERİ

THE EFFECTS OF FRANCO-BRITISH COMPETITION ON THE TURKISH STRUGGLE FOR INDEPENDENCE

Fatma UYGUR

Doç. Dr., Ankara Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu,
fuygur@humanity.ankara.edu.tr

Öz

Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda barış antlaşmalarını hazırlamak amacıyla, Paris'te, Quai d'Orsay'de, 18 Ocak 1919'da, bir barış konferansı toplanmıştır. İngiltere ve Fransa'nın söz sahibi olduğu konferansta bozulan Avrupa güç dengesini yeniden tesis etmek ve yenilen devletlere yaptırım uygulamak ve bazı koşulları dayatmak için bir takım komisyonlar kurulmuştur. Önce Onlar Konseyi sonra Dörtler Konseyi bölgeler hakkında raporlar hazırlamıştır. Bu raporlar bağlamında mağlup Osmanlı Devleti'nin topraklarının paylaşımında ise bir türlü anlaşamayan İngiltere ve Fransa ciddi bir rekabet içine girmişlerdir. XIX. yüzyıldan itibaren kolonizatör/misyonerler marifetiyle Fransa kendini Hıristiyanların hamisi büyük bir Müslüman güç(!) olarak görmüş ve kadim Levant politikasında Kilikya ve Suriye/Filistin büyük önem arz etmiştir. Türk-Yunan Mücadele döneminde, Fransız Cumhurbaşkanı Clémenceau (1841-1929) Yunan askerine Batı Anadolu'yu işgal ettiren, Türk karşıtı Britanya Başbakanı Lloyd George (1863-1945)'un politikasına alet edildiğini geç fark edecektir.

İngiltere Fransa'nın çeşitli itirazlarını diplomatik hamlelerle savuşturmaya çalışacaktır. İngiliz politikacılarına göre Fransız mandaterliği de psikolojik yetersizliğe sahip olduğu için uygunsuz ve anakroniktir ve başarısız olacaktır. Oysa Bükreş elçisi Storck'un, Avusturya Dışişleri Bakanlığı'na yazdığı raporlarında Hasta Adam'ın gücünün küçümsendiğini en geç fark eden gücün İngiltere olduğu şeklinde değerlendirmeleri dikkat çekmiştir. Storck raporunda, Yunan macerasından ders çıkarmak gerektiğini, Türkiye'nin yeni koruyucusu (!) Fransa'nın Ankara'nın yanında yer alarak İngiltere'ye gönderme yaptığını ve Mustafa Kemal'in daha ileri gitmemesinin de temenni edildiğini vurgulamıştır.

İngiltere, Türk-Fransız (Ankara İtilafnamesi) yakınlaşmasına, Fransa'nın 1915 tarihli Londra Paktını ve 1919 tarihli Versailles Anlaşmasını ihlal ettiği gerekçesiyle itiraz etmiştir. Artık başarısız Yunan taarruzu ve tek başına hareket eden Fransa, İngiltere'nin çıkarlarını ve İtilaf devletlerinin birliğini tehlikeye atacağı endişesini doğurmuştur. Fransa'nın Türk-Yunan savaşında Kemalistleri desteklemesine karşın İngiltere'nin Yunanlılara silah ve lojistik destek vermesi, henüz bir barış anlaşması imzalanamayan Türklere "bir vatan çizilememesi" İslam âlemini itilaf aleyhine kıskırtmıştır.

Bu çalışmada, 1919-1924 yılları arasında İngiliz-Fransız rekabetinin Milli mücadeleye menfi veya müspet etkileri, Fransız Dışişleri Bakanlığı'nın yayınladığı arşiv belgeleri, Avusturya Dışişleri Bakanlığı siyasi şube raporları ve çeşitli matbuat çerçevesinde ele alınmıştır.

Abstract

At the end of the First World War, a peace conference was held in Paris, Quai d'Orsay, on January 18, 1919, to prepare peace treaties. In order to re-establish the European balance of power deteriorated in the conference in which the UK and France had a say, and to impose sanctions on the states which were defeated and to impose some conditions, some commissions were established. First they prepared reports on the regions of the Council of the Tens and after Councils of the Fours. In the context of these reports, the UK and France, which did not agree in the sharing of the defeated Ottoman Empire, had a serious competition. XIX. From the 19th century, colonists / missionaries ingenuity, France saw himself as the patron of the Christians, a great Muslim power (!), and Cilicia and Syria / Palestine were of great importance in the ancient Levant policy. During the Turkish-Greek Struggle, the French President Clémenceau (1841-1929) would soon realize that he was used in the policy by Turcophobe Britain Prime Minister, Lloyd George (1863-1945), who had invaded Western Anatolia.

Britain will try to fend off the various objections of France with diplomatic moves. According to British politicians, the French mandate would be inappropriate and anachronistic and unsuccessful because it had psychological disability. In Bucharest's ambassador Storck's reports to the Austrian Foreign Ministry, it was noteworthy that the Sick Man's power was underestimated and that the power that noticed the latest was Britain. Storck emphasized his wish in the report that it should took lessons from the Greek adventure, Turkey's new protector (!) France, taking place in Ankara while giving message to England and Mustafa Kemal did not go further.

Britain objected to the Turkish-French rapprochement on the grounds that France violated the 1915 London Pact and the 1919 Treaty of Versailles. The Greek attack, which was no longer successful and France acting on its own, raised the concern that the UK's interests and the unity of the Entente States would be jeopardized. Although France supported the Kemalists in the Turkish-Greek war, Britain provided weapons and logistical support to the Greeks, and the fact that the Turks could not be drawn to a peace agreement provoked the Islamic world against the elite.

In this study, the negative or positive effects of the Anglo-French rivalry on the National Struggle between 1919-1924 are discussed within the framework of the archive documents published by the French Ministry of Foreign Affairs, the political branch reports of the Austrian Ministry of Foreign Affairs and various press.

Makale Bilgisi

Türü: Araştırma makalesi
Gönderildiği tarih: 8 Şubat 2023
Kabul edildiği tarih: 12 Nisan 2023
Yayınlanma tarihi: 29 Ekim 2023

Article Info

Type: Research article
Date submitted: 8 February 2023
Date accepted: 12 April 2023
Date published: 29 October 2023

Anahtar Sözcükler

İngiliz-Fransız Rekabeti; Milli Mücadele; Mustafa Kemal; Hellenizm; Avrupa Güç Dengesi

Keywords

English-French Competition; National Struggle; Mustafa Kemal; Hellenism; European Balance of Power

DOI

10.33171/dtcjournal_29.10.2023.2

Giriş

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra değişen *Avrupa güç dengesini* yeniden tesis etmek isteyen galip devletlerden Fransa ve İngiltere özellikle mağlup Osmanlı Devletinin topraklarını tarihi *Şark meselesi* (Karpas, 2010, s. 255)¹ bağlamında parçalamak amacıyla kendi aralarında bir takım anlaşmalar yapmışlardır. Fakat *Yakın Doğu*'daki İngilizler, Fransız yönetimine genellikle pek sıcak bakmamışlardır. Aralarındaki ezeli rekabet ve anlaşmazlık bu coğrafyada neredeyse gerçek bir çatışmaya yol açabilecek mahiyet arz etmiştir. İngiltere burada Arap ve Hıristiyanların kaderine hâkim olmak için etkin bir rol oynamak istemiş, buna mukabil Fransa kültürel ve moral bakımından üstünlüğünü kurumsallaştırmak yönünde hareket etmiştir. Dolayısıyla 1916 tarihli Sykes-Picot anlaşması savaş sonrası *olası* bir Fransız-İngiliz savaşını önlerken bilhassa Almanya karşısında da bir güvence olmuştur (Lapierre, 1936, s. 41).

Fransa'nın Levant Politikası

XIX. yüzyıldan itibaren kolonizatörler/misyonerler marifetiyle Fransa kendini *Hıristiyanların hamisi* büyük bir *Müslüman güç* (!) olarak görmüş ve kadim *Levant* politikasında Kilikya ve Suriye/Filistin toprakları büyük önem arz etmiştir.² Bu bağlamda Fransa'nın Akdeniz'in doğu havzasında özellikle Türkiye'de, okullar ve kurumlar aracılığıyla tesis edilen kültürel *ahlakî/moral* değerleri *yeni bir kültür ve modern bir medeniyet* fikri oluşturarak çeşitli milletlere örnek olacaktır (Archives Diplomatiques, 1914, s. 162-163).³ Yalnızca kültürel değil ekonomik çıkarlarını da

¹ Şark meselesi Karpas'a göre ilk kez 1774'te ortaya çıkmış, ilerleyen süreçte ideolojik boyut kazanmıştır. Kısaca Batı Avrupa ve Rusya ekonomik ve askeri güç olarak ortaya çıkınca Osmanlı Şark meselesi doğmuştur. Yazara göre kısaca: "İngiltere, Fransa, Rusya ve Habsburgların Osmanlı topraklarını aralarında paylaşmak için bulmaya çalıştıkları ahlaki ve siyasi mazeretler silsilesidir."; Yine, Şark meselesi Avrupa diplomasisinde ilk kez 1815 Viyana Kongresinde Ruslar tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Bu kavramla ilgili tarihi süreci şu cümleyle özetlemek yerinde olacaktır: "Önce Osmanlı İmparatorluğu'nun toprak bütünlüğünün korunması, 19. yüzyılın ikinci yarısında ise, Türklerin Avrupa'daki topraklarının paylaşılması, 20. yüzyılda da imparatorluğun bütün topraklarının bölüşülmesi anlamında kullanıldı" (Armaoğlu, 2010, s. 159-160).

² Fransa'nın Suriye'de yaptığı deniz ticareti ve Akdeniz'deki limanların işletilmesi gibi benzer iktisadi teşebbüslerin rakamlarla açıklandığı 3 Ocak 1919 tarihli 27 sayfalık bir bildiriye bunu görmek mümkündür. Bildiri kongrede Boissière tarafından: "La Syrie, importance actuelle des intérêts français en Syrie, leur développement dans l'avenir, la Banque de Syrie communication faite le 3 janvier 1919, au Congrès français de la Syrie 1919" şeklinde Fransızca yayımlanmıştır.

³ Archives Diplomatiques belgelerine göre, bu niyetle laik veya laik olmayan Fransız değerlerini iyice pekiştirmek için Osmanlı Sadrazamıyla Fransız Cumhuriyeti'nin büyükelçisi arasında bir anlaşma yapılmıştır. Bu anlaşma ile okulların ve hayır kurumlarının statüleri Fransa'nın himayesi altına alınmıştır. Yine bu anlaşmayla Osmanlı topraklarında gözaltına alınan veya tutuklanan Fransızlara imtiyaz sağlanmıştır.

pekiştiren Fransa Kuzey Anadolu, Ermenistan ve Suriye’de 2400 km bir demiryolu imtiyazı sözünü de alacaktır. Ayrıca Karadeniz’de İnebolu, Suriye’de bazı kıyı şehirlerinde liman inşa etme ve işletme hakkını elde edecektir (Archives Diplomatiques, 1914, s. 162-163).

Fransa’nın kadim Doğu Hıristiyanlarını himaye politikası *Levant* bölgesinde İslami anlayıştan ziyade rakip olarak gördüğü İngiliz *Anglosakson Protestan* dinine karşı *Fransız dinini* bölgeye hâkim kılmaya yönelik olmuştur. Bu durumu Eugène Jung, Fransa’nın Türkiye’nin Arap şehirlerinde mevcut 5 tane bölgesel kilise üzerindeki protektorasını birtakım rakamlarla açıklamıştır. Buna göre; Marunilere (450.000 nüfus) bir kardinal ile 8 piskopos; Rum Melkit-Katoliklere (150.000 nüfus) bir kardinal ile 13 piskopos; Katolik Suriyelilere (60.000 nüfus) bir kardinal ile 8 piskopos; Filistin’deki Arap Latinlere (20.000 nüfus) bir kardinal ile bir piskopos atanmıştır. Ayrıca Fransa, herkesi yargılama yetkisine sahip Beyrut ve Bağdat’ın iki apostolik delegesine destek ve himaye sağlamaktadır. Yine hangi milletten olursa olsun bütün Katolik manastırlar Fransız konsoloslarına bağlıdır. Dolayısıyla bu muhteşem *müşteri ağı* Fransa’ya üstün bir politik ve ekonomik güç kazandırmıştır. Bu yüzyıllık himaye diğer güçlerin temsilcileri karşısında konsoloslara prestij de kazandırmakta gecikmemiştir (Jung, 1906, s. 188).

Bilindiği gibi Cebel-i Lübnan’da 1860 yılında Dürzi-Marunî *mezhep* çatışması şeklinde başlayan bir isyan, Suriye’yi de etkisi altına alınca dönemin devlet adamı Keçecizade Fuad Paşa (1814-1868) tarafından sert tedbirlerle bastırılmıştır. 1860 müdahalesinden sonra Fransa Suriye ve Lübnan’da Maruniler gibi gruplar aracılığıyla *frankofil** bir *moralite* ikame etmeye çalışmıştır. Bu bağlamda *Lübnan Nizamnamesini*⁴ Bâb-ı Âli’ye dayatmak bu politikanın bir sonucu olarak görülmelidir (Chevallier, 1960, s. 280).

Yazar *Khairallah* (1882-1930)’a göre, Fransa’nın himayesinde Roma kilisesine bağlı Batı’nın Doğu’daki temsilcisi olan bu halklar yüzyıllık ataletini bırakarak Suriye ve Mısır, Avrupa ve Amerika’ya uyumlu modern aktivitelere katılabilecektir. Suriye gelecekte Fransa’nın yolundan giderse ekonomik, ticarî, endüstriyel, entelektüel

* Fransız diline ve kültürüne sempati duyan kişi, Fransızsever, Fransız dostu.

⁴ Lübnan olayları (1845), büyük devletlerin kendi aralarında ve Osmanlı devlet ricaliyle meydana gelen ciddi bir krizdir. Güçlü devletler Fransa ve İngiltere’nin baskısı sonucu Bâb-ı Âli, Beyrut dışında Cebel-i Lübnan’a özerklik veren nizamnameyi 1861’de kabul etmek zorunda kalmıştır (Karal, 2007, Cilt 5, s. 212-213; Uygur, 2018, s. 183).

ihtiyaçlarını karşılayacak ve ilerleyecektir (Khaïrallah, 1912, s. 141).⁵ Oysaki Amerika'nın öncülüğünde önce *Onlar Konseyi*⁶ sonra *Dörtler Konseyi* Suriye gibi bazı bölgeler hakkında raporlar hazırlamışlardır. Bu objektif raporlar özellikle Suriye'de Fransız idaresinin/mandasının istenmediği yönünde bilgileri kapsamaktadır.

Paxton Hibben imzalı "*Suriye'de Fransa*" başlıklı bir çalışmaya göre, Başkan *Wilson King-Crane Komisyonu*'nu halkın nabzını ölçmesi ve isteklerini kaydetmesi için Suriye'ye göndermiştir. Görevini tamamlayan komisyonun hazırladığı raporlara göre bu bölge halkı Fransız yönetimine karşı çıkmışlardır. Öncelikle bağımsızlık isteyen halk bu gerçekleşmezse Amerikan idaresini veya üçüncü bir tercih olarak İngiliz mandasını istemişlerdir. Rapora göre aslında Fransa muhtemelen Kilikya bölgesinin mandaterliğini almak niyetiyle Sevr Antlaşması'nda Türkler lehine bazı düzenlemeler yaparak Ortadoğu'ya yerleşecektir. Bu Fransa'nın haçlı seferlerinden beri oynadığı eski bir oyundur (MAEG, 1921, s.17).

Fransız-İngiliz Rekabeti

Fransa'nın Ortaçağ'dan itibaren modern devirlere kadar göze çarpan tarihinde İngiltere ile bazen sıcak bazen soğuk çıkar çatışmaları olagelmıştır. İngiltere ve Fransa'nın en eski çatışması Mısır üzerinden olmuştur. Yedi Yıl (1756-1763)⁷ savaşlarında Hindistan'ı ve Kanada'yı İngiltere'ye kaptıran Fransa 1798'de Mısır'ı işgal etmiştir. Oysaki İngiltere'nin *imparatorluk yolu* Mısır'dan geçmektedir. Fransa'nın elinden alınmasına rağmen Mısır'la ilgisini hiç kesmeyen Fransa 1869'da Süveyş Kanalı ve 1898'de Sudan meselesinde yine İngiliz muhalefetiyle

⁵ Yazar *Suriye* başlıklı eserinde: "*demokratik ve cumhuriyetçi Fenike'nin yanı sıra teokratik ve hiyerarşik olan Filistin'in kendi kralı ve yasaları vardı. İsrail her yabancıda bir düşmanlık gördü ve esnek Fenikeli, dünya vatandaşı, tüm halkların arasına karıştı, tüm kıyılara çıktı, endüstriyel dehasının ürünlerini, uygarlığın ve büyük tarihin tohumlarını her yere taşıdı, medeniyeti ve halkların kardeşliğini yarattı*" şeklinde benzeri ifadelerle mesajlar vermiştir. Suriye'de gelişmelerin her zaman böyle olduğunu iddia etmiştir.

⁶ Ocak 1919'da Paris Barış Konferansı'nda bir araya gelen dört büyük müttefik ülkenin liderleri Woodrow Wilson ABD, Lloyd George Britanya, Georges Clemenceau Fransa, Vittorio Orlando İtalya adına Onlar Meclisi'ne hâkim güçlü politikacılarıdır. Dörtlü Konsey, *Crillon Oteli Komisyonu* olarak da bilinen bu Konseyin yanı sıra alınan kararların onaylanması, tetkik edilmesi, incelenmesi, araştırılması gibi görüş sunulması amacıyla yaklaşık 52 komisyon daha kurulmuştur. Konferansta en etkin olan bu devletlerden; en çok zarara uğrayan Fransa, kendisine toprak vaat edilen ama verilmeyen İtalya ve en kârlı İngiltere olarak çıkmıştır (Zorgbibe, 1994, Tome 2, s. 10).

⁷ 1756'dan 1763'e kadar süren Yedi Yıl Savaşları, Avrupa tarihinde "Dünya Savaşı" denebilecek kadar büyük ilk çatışmadır. O zamanın büyük Avrupa güçleri iki ittifak sisteminde gruplanarak ve başta Avrupa olmak üzere, Kuzey Amerika ve Hindistan topraklarında birbirleriyle savaşmışlardır. Prusya ve Büyük Britanya'nın galip çıktığı bu çatışma, Avrupa güçlerinin dengeleri üzerinde önemli sonuçlar doğurmuştur. Kuzey Amerika ve Hindistan'da, ilk Fransız sömürge imparatorluğu neredeyse tamamen ortadan kalkmıştır (Roberts, 2020, s. 402).

karşılaşmıştır. Nihayet Hindi Çin’de çatışma noktasına gelen Fransa İngiltere’yle giriştiği bütün sömürü çatışmalarından hüsrarla çıkmıştır. Bütün bu mücadelelerden zayıflayarak çıkan Fransa o sırada güçlenerek silahlanan ve ittifaklar kuran Almanya karşısında İngiltere’ye yaklaşmış ve 1904’te *Samimi Anlaşma’yı* (Entente Cordiale) imzalamak zorunda kalmıştır (Armaoğlu, 1983, s. 31).

Sömürgeci ezeli iki rakip arasındaki anlaşmazlık bu kez büyük savaş sonrası 1919’daki Paris Barış Konferansı’nda su yüzüne çıkmıştır. Masada Clemenceau *Sykes-Picot* anlaşması gereği Suriye’nin paylaşımını isterken, Lloyd George ise bunun *Hüseyin-Mc Mahon* anlaşmasıyla çeliştiğini ve İngiltere’nin Araplara söz verdiğini hatırlatarak Filistin’de *pro-siyonist* bir pozisyon almıştır. Suriye’de *volontarist pro-haşimit* bir yaklaşım da sergileyen İngiltere karşısında Fransa bu durumdan epeyce rahatsız olmuştur. Wilson’un araya girerek bölgeye bir araştırma komisyonu gönderdiğini belirtmesi her iki ülkenin başkentini rahatsız etmiştir (Zorgbibe, 1991, s. 77).

Fransa kendisinde kalan *mavi bölgeler* Suriye ve Kilikya’da, İngiltere’ye kalan *kırmızı bölgeler*deki gibi mandater hâkimiyeti tesis etmeye çalışmıştır.⁸ *Onlar Konseyi* ve *Dörtler Konseyi* gibi komisyonların Suriye gibi bazı bölgelerde⁹ hazırladığı raporlarda Fransız mandasının asla istenmediği ortaya çıkmıştır. Bölge halkı o sırada Anadolu’da devam eden milli mücadele benzeri bir isyan/ayaklanma teşebbüsünde bulunmuştur. Georges Clemenceau kabinesinden sonraki dönemde Türk desteği olmadan *Levant’ta* kalınamayacağı görülmüş (Moukhtar Pacha, 1924, s. 27) ve Fransız dış politikası yeniden düzenlenmiştir.¹⁰

⁸ *Zone Bleu (Zone B)*. Büyük Britanya’ya bırakılan *kırmızı bölge (Zone A)* ise güney doğuda Basra, Bağdat ve Hindistan’ın güvenliğini sağlayan yerler. Rusya ve İtalya’nın ilgilendiği uluslararası bir yönetim düşünülen Filistin ise *kahverengi bölge* olarak adlandırılmıştır. Filistin’in bir kısmı ise Araplarla İngiltere’nin kontrolünde olacaktır. Anlaşma, Mısır’ın eski Doğu sekreteri İngiliz Sir Mark Sykes ve Fransa’nın Beyrut Başkonsolosu Georges Picot tarafından imzalanmıştır (Lapierre, 1936, s. 41).

⁹ King-Crane adlı komisyon iki Amerikalının Filistin ve Suriye’de haziran ve temmuz ayında özenli bir anket yapmışlardır. Bunun için, 36 şehri ziyaret etmiş, 1500 kadar kasaba temsilcisiyle görüşmüş ve 1863 dilekçe toplamışlardır. Bu bilgilerden yola çıkarak bir rapor hazırlamışlardır. Rapora göre bölge halkı Filistin’de Siyonizm’in durdurulmasını ve Filistin’in bağımsız Suriye’nin bir parçası olarak kalmasını, Faysal’ın başkanlığında bir anayasal yönetim arzusunu ortaya koymuştur. Eğer bağımsızlık olmaz ise Amerikan mandası, bu olmaz ise en son İngiliz mandası kabul edilebilecektir. (Bianquis ve diğerleri, 1980, s. 61).

¹⁰ Fransa’nın Suriye’deki menfaatlerini banka ve ekonomi bazında ele alan Osmanlı Bankası Müdürü Boissière Suriye’de düzenlenen Fransız kongresinde sunduğu 1919 tarihli bir bildirisinde Fransa’nın bölge halkının bağımsızlığına destek verdiğini birlikte ekonomik bir kalkınma yaratabileceklerini savunmuştur. Buna göre Marsilya Ticaret Odası, Suriye halkının isteklerini desteklemiştir. Fransa bölgedeki kadim ve etkin gücüyle artan ekonomik, ticarî ve finansal faaliyetleriyle reel bir politika

Mezopotamya’da patlak veren bir ayaklanma ve Mustafa Kemal’in ordusunun Çukurova/Kilikya’da ciddi başarılar kazanması Fransa’yı bu büyük sahada büsbütün zora sokmuştur. Bu durum karşısında kısa bir silah bırakma müzakereleri¹¹ olumsuz gidişatı değiştirmeyince Ankara hükümetiyle barışma çabalarına girmek zorunda kalmıştır. Türkiye ve Suriye arasında hudut anlaşmasını öngören ilk barış görüşmeleri Londra’da, 11 Mart 1921’de başlamış ve Yunan bozgunundan sonra İskenderun Sancağı hariç 1918 sınırlarına göre sınırlar belirlenmiş ve anlaşma imzalanmıştır (Yerasimos, 1986, s. 155).

Fransız-Türk temasları devam ederken, Franklin-Bouillon’un Mustafa Kemal ile görüşmek üzere Ankara’ya geldiği iddiası önceleri İngilizlere pek inandırıcı gelmemiştir. Daha sonra İngilizler bu gayri resmî görüşmeleri hem kabullenmemiş hem de yapılması halinde bu görüşmelerin başarısızlıkla sonuçlanacağı kanaatine sahip olmuştur. Anlaşma haberi gelince İngiliz çevrelerinde tam bir şaşkınlık yaşanmıştır. *Manchester Guardian* ve *Daily Herald* gibi basının önde gelenleri anlaşmanın muhakkak gizli maddelerinin olduğunu ve bunun açıklanmasını isterken *Daily Telegraph* başta olmak üzere bazıları da çok şiddetle Fransız hükümetini eleştirmeye hatta kınamaya başlamışlardır. Anlaşmanın 2-11 maddelerine göre, Bağdat’a ait bazı yerlerin Ankara’ya verilmesiyle Emir Faysal’ın güvenliği tehlikeye girmiş ve Fransa *Kemalistlerin*¹² Kafkas cumhuriyetlerine erişimini kolaylaştırmıştır (MAE, Bulletin Périodique de la Presse Anglaise, 1921, s. 1).

sürdürebilir (Boissière, 1919, s. 3-4). Daha sonra Boissière 1933’te Türk hükümeti ile yapılan bir itilafnamede Düyunu umumiye meclisi azalığı da yapacaktır (URL-1).

¹¹ Ankara hükümetiyle 30 Mayıs 1920’de yirmi günlük *silah bırakma* anlaşmasına imza atmamak zorunda kalmıştır (Soysal, 2000, s. 48).

¹² Bu dönemi anlatan Fransız matbuatı Ankara hükümetini ve Türk ordusunu işaret ederken, “Mustafa Kemal’in Ordusu” ve “Kemalistler” gibi ifadeler kullanmıştır. Türk basınının benzer şekilde *Kemalist* tabirini kullanmasını Büyük Komutan Kazım Karabekir Paşa tehlikeli görmüş ve taammüm etmesinde Batının zehirli maksatlar güttüğünü hatırlatmıştır. “*Garbın bugünkü varlığını, geçen devrelere benzetmek istemesindeki hedefi görelim ve Türk’ün bu varlığına Kemalist namını vermekle ne zehirli maksatlar güttüğünü bilelim, Kemalist tabiriyle bir taraftan Türk varlığını şahıs ile kaim göstererek milletimizi âleme gayr-ı reşit tanıtmak suretiyle milletimizin idrakini küçültmek ve diğer taraftan bu varlığı bütün milletin imanına değil herhangi bir başa bağlı bir parti bir çete vaziyetinde ilân ederek bu ruh-ı istiklâlin bütün İslâm milletlerine sirayetinde meydan vermemek korkusundandır*” (2016, s. 1183). Ayrıca dipnotta Kâzım Paşa “*Kemalist tabirinin sakatlığını 1338 senesi nihayetinde Bursa’da Gazi Paşa’ya Fevzi Paşa’nın yanında izah ettim. Hiç ses çıkarmadı*” (2016, s. 1183) şeklinde dile getirmiştir.

Ankara Hükümeti'nin İngiliz-Fransız Rekabetinden Yararlanma Çabaları

Ankara hükümeti Hariciye Vekâleti Avrupa siyasetini Paris mümessilliği aracılığıyla yakından takip etmektedir. Mevcut durum ve gelecek için İngiliz-Fransız rekabetinden yararlanılması Ankara için son derece büyük önem arz etmektedir. Kazım Karabekir Paşa'nın “*İstikbal bu hegemonya rekabetinin fiilî mücadelesini de gösterecektir. Yeni bir Harb-i Umuminin iki mihrakı olan bu devletlerin zümreleri şimdiden taazzuv ediyor demektir.*” (Karabekir, 2016, s. 1185) Yine Hariciye Vekâleti Vekili Celal, Kâzım Karabekir Paşa'ya gönderdiği raporda: “*İngiliz-Fransız mücadelesi ya menafi-iktisadiyyeyi telif yahut muvazene-i müsellaha ile neticelenebilir. Fransız politikasının temevvücatından şarktaki siyasetimizi mutazarrır etmeyecek bir mikyasta istifade lâzımdır.*” (Karabekir, 2016, s. 1186) şeklindeki düşüncesi Mustafa Kemal Paşa liderliğindeki Milli Mücadelede hayata geçirilecektir.

Ankara'ya göre Fransa'nın Türkiye politikası “*nazariyatta kâfi dostluk, fîliyyatta azamî tereddüt*” şeklinde gelişmektedir. Fransa'da değişen hükümetler ve Britanya'nın baskıları Türkiye ile yakınlaşmasını geciktirmektedir. Fransa bir taraftan Almanya'yı iktisadi bakımdan yıpratmak isterken İngiltere adeta Fransa'nın muarızını Almanya'yı rahatlatmaktadır. Fransa-Polonya arasında bir askeri ittifak söz konusu olurken İtalya Fransa'ya yaptığı anlaşmalardan dolayı düşmanca tavır almıştır. Almanya'yı hâlâ tehdit olarak algılayan Fransa İngiltere'nin kendi ordusunun yerine Yunanlıları Türkiye'de savaşta kullanmasını farklı değerlendirmeye başlamıştır. Hâlbuki Fransız askeri Kilikya, Suriye'de bizzat savaşarak ölmektedir.

Öte yandan Milli Mücadele devam ederken *Times* gazetesi İngiliz Başbakanı Lloyd George'un İstanbul'u Türklere almak fikrinden beş kez vazgeçtiğini güvenilir istatistik verileriyle açıklaması (Correspondance d'Orient, 30 Janvier 1920) İngiltere'nin kendi çıkarlarını ön plana alarak ortak anlaşmanın hilafına hareket etmesi olarak görülmüştür. Lloyd George'un Avam Kamarasında “Şark Meselesi” konusunu değerlendiren uzun konuşmasında bu tereddütleri görmek mümkündür. Buna göre *de jure* olarak değerlendirdiği İstanbul hükümetini, kendileri tarafından kurulan hükümete de *de facto* demek istememiştir. Ülkesinin *de jure* hükümetine karşı ayaklanan *asi gerilla tipi bir general* ile görüşme, önceleri istenmezken sonra tam tersi düşünülmüştür. Kaldı ki İstanbul hükümeti de Mustafa Kemal ile anlaşmaya çalışmaktadır. Fakat bu sırada Mustafa Kemal ve işbirlikçileri Anadolu'da *de facto* bir durum yaratmışlardı. Lloyd George konuşmasında, İzmir, Trakya ve İstanbul'u Türklere teslim etmeye söz vermediklerini belirtmiş, Yunanlıların da bu

toprakları hak etmek için mücadele etmelerini ısrarla *tavsiye* etmiştir. Ankara'ya kadar gelmeleri gerektiğini, halen güçlü bir Yunan ordusunun Anadolu'da savaştığını öte yandan Mustafa Kemal'in mücadeleye çok iyi konsantre olduğunu, Yunan ordusunu denize dökebileceğini ve İstanbul'u alabileceğini fakat büyük güçlerin buna engel olacağını 1920 Aralık ayında meclis konuşmasında gururla belirtmiştir.¹³

Bu durumda, savaş yorgunu Fransız kamuoyunun ve İngiliz aleyhtarı aydınların¹⁴ artan baskılarını da göz önüne alan Fransa, Kafkaslarda dostluk politikası yürüten Türkiye'nin yanında olmak istemiştir. Zira Franklin Bouillon petrol meselesiyle de ilgilenmiştir.¹⁵ Hariciye Vekâleti'ne göre İngiliz-Fransız mücadelesi ya ekonomik yükselme yahut silah bakımından eşitlik ile neticelenebilir. Fransız politikasının inişli çıkışlı ve istikrarsız dalgalanmasından şarktaki âli menfaatlere halel getirmeyecek derecede mutlaka istifade etmek gereği doğmuştur. Fransız – İngiliz rekabetinden faydalanmak isteyen Ankara gelişmeleri Fransa'nın attığı adımları takip ederek politik hamleler yapmaya gayret etmiştir. Fransa, İngiltere, İtalya gibi mandaterlik konusunu *Amerika Senasına* hem teklif etmekte hem de kabul edilmemesi için gayret göstermektedir. Bu politikaya göre taksimattan fazla pay almak istemektedirler. Zira Amerika adı geçen devletlerin toprak kazanımını engellemektedir. Bu bağlamda Suriye'de hüsrana uğrayan Fransa bu zararı Anadolu'dan tanzim etme gayreti içindedir. Aslında "*Fransa, Ortadoğu ile birlikte aynı zamanda Güneydoğu Anadolu'da Türk kuvvetleri ile mücadele ettiğinden, 20 Ekim'de Ankara Anlaşması ile Anadolu'dan fiili olarak çekilmiş ve bütün gücünü ve dikkatini Suriye'deki millî ayaklanma üzerine toplamaya çalışmıştır.*" (Uçarol'dan akt. Bıyıklı, 2008, s. y.).

¹³ Bir Yunanın bir Türk kadar iyi bir asker olamadığı tezine katılan Lloyd George Yunanlıların çok daha iyi silah ve teçhizatı bulunduğunu belirtmiştir. Mustafa Kemal'in başarılı olup olamayacağı noktasında kararsız kalan Lloyd George, İzmir Mustafa Kemal'e verilirse Şam, Homs ve Halep'in da elden çıkacağını hatta Bakü petrol kuyularının da bu plana dâhil edileceğini düşünmektedir. İlerleyen konuşmasında Akdeniz'in esasında Britanya'ya ait olduğunu ve Yunan halkıyla da dost olmak istediklerini dile getirmiştir. Yunanlıların hatalı politika yapmalarına rağmen aslında zeki ve enerjik bir ırk olduklarını da ilave etmiştir. Netice itibarıyla Yunanlılar eğer Avrupalı bir devlet olmak istiyorlarsa Mustafa Kemal karşısında başarılı olmak zorundadırlar (MAE, Recueil de Documents Etrangères, No 82, 1921, s. 8-10).

¹⁴ Louis Massignon (1883-1962) gibi bazı şarkiyatçılar İngiltere'yi genişleme siyasetinin şampiyonu olarak görmekte ve derin bir nefret duymaktadırlar (Said, 1998, s. 365).

¹⁵ Fransız hükümeti sabık bakan Franklin Bouillon'u evvela gayri resmî olarak Ankara'ya göndermişti. 9 Haziran 1921'de Ankara'ya gelen Bouillon iki hafta boyunca Yusuf Kemal Bey, Fevzi Paşa'nın da bulunduğu görüşmelerde Mustafa Kemal bizzat müzakerelerde bulunmuştur (Atatürk, 1981, s. 621).

Karabekir Paşa'ya göre *Namuskâr emperyalist* olarak görülen İtalya hariç tutulursa İngiliz siyaseti çetrefillidir. Türkiye'yi Fransızlara bırakmaktansa bölgeyi Amerikan mandacılığına bırakma taraftarı olan İngiltere bunun için Fransızlarla sahada mücadele etmek zorundadır. “Amerikan mandaterliği artık aleni propaganda derecesine ve matbuatın münakaşa sütunlarına geçmiştir. Bütün bunların hulâsa-i tetkikatı gûya hükümet İngiliz mandasını tervic ediyor.” (Karabekir, 2016, s. 177). Amerikan mandacılığının Fransız mandacılığına tercih edilmesi yönündeki propaganda İngiltere marifetiyle yapılmıştır. Bu manada Halide Edip, Amerikan mandacılığını ehveni şer olarak gördüğünü Mustafa Kemal'e iletmıştır (Atatürk, 1960, s. 95-99).¹⁶

Öte yandan Fransızlarla, işgal ettikleri Maraş, Antep, Urfa bölgesinde ciddi *muharebat* ve *müsademat* olmuştur. Öyle ki işgal kuvvetleri buralardan çekilmeye mecbur kalmışlardır. Zira kuvay-ı milliye nizami askerlerle de takviye edilmeye başlamıştı. Fransız işgal kuvvetlerine Türk halkı, her taraftan sıkı ve şiddetli bir surette karşı koyuyor, direniyor, geri püskürtüyor ve ciddi zararlar veriyordu. Bu mücadele karşısında Fransız hükümeti Ankara ile temas ve müzakere yollarını aramıştır. Yirmi günlük bir mütareke, askerî bakımdan daha ziyade siyasî bakımdan başarı kabul edilmiştir (Atatürk, 1981, s. 623). Çünkü bir itilaf devletinin yani Fransız murahhaslarının Ankara'yı dikkate alması ilk defa olmuştur. Önceleri müzakereler kesintiye uğrasa da *Melhame-i Kübra* olarak anılan Sakarya Muharebesinden 37 gün sonra antlaşma sağlanmıştır. 20 Teşrinievvel 1921'de imzalanan *Ankara İtilafnamesi*, Ankara tarafından siyasî, iktisadî, askerî başarı olarak değerlendirilmiştir (Atatürk, 1981, s. 625).

Bu anlaşmadan hiç memnun olamayanlar Türkiye'de sadece *Sevr*'in reddi konusunda anlaşılan birbirinden farklı iki hükümet bulunduğunu, Yunanlılara İzmir'in verilmesi talebinin haklı olduğunu, Türklerin ise Avrupa'dan tamamen atılması gerektiğini müzakere etmektedirler. Yunan Kralı Constantin (1868-1923)'i hiç sevmediklerini ama Yunanistan'ın adaları da almasını desteklediklerini ve Fransa'nın tıpkı İngiltere gibi Yunanlıların yanında olması gerektiğini dile getirmişlerdir. İtalya ve Fransa İngiltere'nin karşısında kalmıştır. Ortadoğu'da kalıcı *barış için öneri* getiren *Boston Evening Transcript*'a göre, bağımsız bir Türkiye'nin yaşama olasılığı, Müslüman olmayanların varlık ve haklarının garanti edilmesi ve Anadolu kıyısındaki Rumların Yunanistan ile birleşmesine bağlıdır. Böylesi bir öneri

¹⁶ Kurtuluş Savaşı yıllarında ilk siyasal ve düşünsel ayrılıklar başlamıştı. Örneğin Mustafa Kemal gibi kişiler için Wilson doktrinine güvenmek ulusa ihanetle aynı şeydi (Berkes, 2002, s. 483).

de teklif edilebilmiştir (MAE, Bulletin Périodique de la Presse Américaine, 1921, s. 17).

New York Times ise Trakya'nın Yunan ile Türk arasında bölünmesinin kimseyi memnun etmeyeceğini Fransa'nın ve İtalya'nın Yunanistan'ın yanında yer alması gerektiğini savunarak basit çıkarların ilerde kargaşaya yol açacağını düşünmektedir. Özellikle Fransa'ya "Bu gün 1204 ittifakını Yunanlılar karşısında Türkler lehine görmek korkutucudur" şeklinde yayın yapmıştır (MAE, Bulletin Périodique de la Presse Américaine, 1921, s. 17).

Öte yandan İngiltere de Fransa'nın Suriye'den kovduğu Faysal'ın yönetiminde Mezopotamya'da bir krallık kurma faaliyeti içindedir. *Le Temps*, Emir Faysal'ın ve adamlarının Fransa'ya düşmanca bir tavır takındığını ve Suriye'deki haklarını tanımadığını açıklamıştır. Faysal ile Fransız hükümeti arasında Aralık 1919'da yapılan bir görüşmede siyasi işbirliği sağlanması yönünde kararlar alınmasına rağmen Faysal ve Şerif Hüseyin'in ajanları tam tersi yönde hareket etmişlerdir.¹⁷ Türk ordusu karşısında kesin Yunan mağlubiyetinden sonra Mudanya Mütarekesinin imzalandığı gün, 10 Ekim 1922'de Irak Krallığının kuruluş anlaşması imzalanmıştır (Yerasimos, 1986, s. 155).

Clemenceau, İngiltere ile olan anlaşmazlığın yeni bir savaşın eşiğine getirmesinden kaygı duymuş Amerika'nın desteğini almak için sıcak ilişki kurmaya gayret göstermiştir. O'na göre Amerika'da savaş yanlısı politikacılar da barış yanlısı politikacılar da mevcut ve bunlar Fransa'yı sevmektedirler. Bu durumu kullanmak isteyen Clemenceau, Amerikalı başkan Harding (1865-1923)'i iki ülke arasındaki anlaşmazlıkta (özellikle Almanya'ya yaptırımlar konusunda) hakem olmasını önermiştir. Böylece İngiltere'nin dostluğunu kazanmak ve sürdürmek mevcut dış politikaya daha uygun olacaktır (Journal des Débats, 1922, s. 2). Zira bu savaş Fransa'nın enerjisini tüketmekte ve Almanya konusunda meclisin sosyalist kanadı savaşı isterken demokratik bir barış zor görünmektedir (Le Mouvement Sociale, 1969, s. 13). Zira Fransa Versailles Antlaşması'nda Almanya'ya ekonomik açıdan kısıtlayıcı yaptırımlar eklenmesi hususunda İngilizlerden destek bulamamıştı. Bu durum Fransa'nın İngiltere karşısında kırılma noktası olmuştur.

¹⁷ Adı geçen görüşmeden sonra gazete yazarı, Faysal'ın Fransa aleyhine yaptığı siyasi, ticari, askeri, sosyal olayları birer birer saymıştır. Bkz. *Le Temps*, 20 Juillet 1920.

Kısaca 1915'e kadar Osmanlının toprak bütünlüğünden yana bir politika takip eden Fransa daha sonra Alman *Weltpolitik** ilerlemesinden duyduğu kaygılı bir paylaşım politikasıyla toprak ve ekonomik çıkarlar sağlamak üzere harekete geçmiştir. Rekabet ve düşmanlık çerçevesinde yaklaştığı büyük güç Britanya'ya karşısında Théophile Delcassé (1853-1923)'nin *emperyal* vizyonuna rağmen Fransa, Picot'un kazandırdığı Kilikya'yı Ankara Antlaşması'yla bırakmak zorunda kalacaktır (Fulton, 1999, s. 188-189). İngiltere ise şüphesiz bir barış anlaşması imzalanamayan Türklere *bir vatan çizilememesini* İslam âlemini izah edememiştir.¹⁸

Yunan Néa Hellas'a Göre Fransız-İngiliz Rekabeti

Yunanistan'ın Fransa ile ilişkisi hakkında yapılan bir değerlendirmeye göre, Fransa ve Britanya'nın *Helenlere* açıktan desteği olmakla beraber Fransa'nınki yeteri kadar güçlü değildir. Néa Hellas gibi güçlü gazetelerin tespitleri de bu yöndedir. Savaşın başından beri Fransız politikaları ciddi olarak *filhelen* karakter arz etmektedir. Venizelos Paris'te her zaman *Helen* haklarını üstlenecek ve savunacak avukatlar bulabilmektedir. Buna karşın Roma kaynaklı *Katolik* bir muhalefet söz konusu olmaktadır. Papa Filistin için imtiyaz ararken Protestan İngiltere ve Amerika Doğu'daki Domikenlerin¹⁹ daha fazla etkin olmalarını istemeyerek Latinlere fazla şans tanımamıştır (MAEG, Bulletin Périodique de la Presse Grecque, 30 Août 1919).

Yunan çıkarlarına en fazla zarar veren şey, Fransız politikasının İtalya'nın isteklerine ve basına verdiği desteğidir. *Journal des Débats*, *Le Temps*, *Le Matin* gibi önemli basın yayın organları Fransa'nın Londra ve Saint-Jean de Maurienne²⁰ anlaşmaları çerçevesinde İtalya'yı desteklemektedir. *Bulletin*'e göre esas itibariyle Fransızlar Bulgarlar kadar antipatik olan İtalyanları pek sevmezler. Fakat Fransız kamuoyu İngiliz politikasına meydan okuyor ve işbirliği arzu ediyor. Fransa ve İtalya *kız kardeş* iki ülke olarak 80 milyonluk bir güçle gelecekteki Almanya tehdidi

* Almanya'nın Bismarck sonrası (1890-1914) saldırgan dış politikasına verilen isimdir.

¹⁸ Konferanstaki müzakerelere gözlemci sıfatıyla katılan Hintli Müslüman delegeler, Osmanlı Devleti'nin taksim kararını protesto ettiler. Onlara göre bu karar, Hindistan Müslümanları üzerinde olumsuz bir tesir yaratacak doğal olarak bu da Britanya hükümeti'nin âli menfaatlerine uymayacaktır. "Kendileri için bu kararın yok hükmünde olduğu hususunun Dörtler Konseyi'ne bildirilmesini ve durumdan Osmanlı hükümetinin haberdar edilmesini istediler. Hiç şüphesiz Hindistan Müslümanlarının bu tepkisi, hilafet temelliydi ve söz konusu tepkiye, İngiltere'nin çıkarlarına aykırı olduğunu düşündüğü için Britanya'nın Hindistan Bakanı Montegu da katılmaktaydı" (Budak, 2020, s. 453).

¹⁹ Dominik tarikatı, 1200 civarında, Kilise içinde ve toplum arasında manevi bir yenilenme ihtiyacına binaen apostolik bir yaşam tarzı iddiası ve Cathar sapkınlığına karşı amansız mücadele ile karakterize edilmiş bir bağlamda ortaya çıkmıştır (URL-2).

²⁰ Saint-Jean-de-Maurienne anlaşmaları, Fransa, İtalya ve Birleşik Krallık arasında 26 Nisan 1917'de akdedilen ve 18 Ağustos ile 26 Eylül 1917 arasında onaylanan uluslararası anlaşmalardır.

karşısında güçlü olmak istiyorlar. Bu durum Yunanistan için tehlikelidir. Roma'nın papası *şizmatik* olarak Yunanlılara ihanet etmiştir. Fakat Fransız diplomasisi açık ve net olmalı ve yönünü değiştirmelidir. Zira Yunanlılar, *Helenizm*'i Doğu'da hâkim kılacak ve makarna yiyen İtalyanlara da *yedirtmeyecektir!* (MAEG, Bulletin Périodique de la Presse Grecque, 30 Août 1919).

Mustafa Kemal Paşa'nın muhalif hareketi gittikçe güçlenmektedir. Mustafa Kemal hareketin başarısı için bir tarafta Kürtlerle öte taraftan Araplarla görüşürken Emir Faysal ile gizlice görüşmüş (Yılmaz, 2014, s. 290) ve ona Acemi Paşa'nın destek vereceği vaadini vermiştir (MAEG, Bulletin Périodique de la Presse Grecque, 30 Août 1919).

L'Asie Arabe Gazetesinin Yaklaşımı

L'Asie Arabe (Arap Asya) gazetesine göre, gerek Avam Kamarası gerekse Bourbon Sarayı her iki mecliste hararetli tartışmalara rağmen Doğu hakkında ortak bir karar verememişlerdir. Petrol ve Pamuktan başka bir şey düşünmeyen bu iki ülke, güya Arapları Osmanlı boyunduruğundan kurtarmak ve medeni ülkeler seviyesine getirmek için savaş çıkartmışlardı. Oysaki bağımsızlık, adalet söylemleri birer *yem/tuzak* olmuştur. Llyod George, Mezopotamya'ya hâkim olmak için Avam Kamarasından 40 milyon sterlin talep etmiş bölgede bir Arap devleti kurmak ve petrol kaynağına sahip olmak istemiştir. Kanlı çatışmaların halen devam ettiği, ümitlerin kesildiği, politik oyunların sergilendiği Mezopotamya'daki halklar için teselli edici bir perspektiftir. Eğer Emir Abdullah'ın Mezopotamya'da krallığını kurmak için Lloyd George, Lord Curzon ve Britanya hükümeti bir an önce vaatlerini yerine getirirse halk teselli olacaktır (*L'Asie Arabe*, 30 Haziran 1920).

Suriye içinde aynı şeyi temenni eden *L'Asie Arabe*, *Saint-Remo*²¹ kararlarını eleştirmiştir. Buna göre Suriye'den bir parça olan Filistin'in koparılması İngiltere ve *Siyonizm* lehine olurken Fransa'ya terk edilen Suriye'nin bütünlüğüne bir darbedir. Muarızlarının muhalefetine rağmen Clemenceau Suriye'de bir Arap-Fransız bakış açısıyla yaklaşmış ılımlı ve olumlu argümanlarıyla Araplara ve Suriyelilere ümit

²¹ San Remo Konferansı, 19-26 Nisan 1920 tarihleri arasında Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra İtalya'nın kuzeybatısında bulunan Liguria bölgesindeki *Sanremo* kentinde bulunan *Devachan* şatosunda düzenlenen uluslararası bir konferanstır. Müttefiklerin (İngilizler, Fransızlar, İtalyanlar, Yunanlılar, Japonlar ve Belçikalılar) temsilcilerinden oluşan *Yüksek Savaş Konseyi* tarafından ve Paris Barış Konferansı'nın devamında oluşturulmuştur. 25 Nisan 1920'de kabul edilen San Remo kararları arasında Milletler Cemiyeti'nin Ortadoğu'da o zamanlar tanımlanmamış üç Osmanlı toprağının idaresi için *A sınıfı* mandaterliğin teşekkülü (Filistin, Suriye ve Mezopotamya) ve *Sevr Antlaşması* bulunmaktadır.

vermiştir. Bir Suriyeli Arap devleti kurmak için *fedakârane* gayretle Lübnan'a bir anayasa hazırlayan Fransa, bir plebisitle sınırları da çözüme kavuşturmak niyetiyle bağımsızlık yolunda ümit vermektedir.²² Karşılıklı iyi niyet ve güvenle Fransız geleneklerine menfaatlerine uygun liberal bir program ikame edilmek istenirken emperyalistler buna karşı çıkmaktadırlar. Halkı ve parlamenterleri aldatıcı kampanyalar başlatmışlar. Krediler verilerek Fransa'nın tesis ettiği liberal ortamlar kargaşaya sokulmak istenmiştir. Hiç kimse Suriye ve Mezopotamya arasında benzerlik kurmak istemese de Araplar İngiliz Mareşal Edmund Allenby (1961-1936)'i desteklemişlerdi (L'Asie Arabe, 30 Haziran 1920).

Avusturya'nın Sürece Bakışı

Avusturya, gerek Fransa ve İngiltere'nin Ankara ile ilişkisini gerek Fransa-İngiltere arasındaki rekabeti veya mücadeleyi dikkatlice takip etmiştir. Kendi açısından Türklerin bu hassas dönemini *Şark meselesi* bağlamında değerlendiren Avusturya, dışişlerinin Siyasi Dairesi'nin verdiği rapora göre *Küçük Asya'nın* geleceği karanlık ve karışıktır. Fakat bir taraftan da Kemalistler ile Bolşevikler arasında uyum söz konusudur. Bolşevikler, İngiltere'yi düşman olarak görmekte ve bu yüzden Kemalistlere para, silah ve hatta 10 bin asker ile destek vermişlerdir. Avusturya'ya göre İngiltere ile Türk milliyetçilerinin arasındaki ihtilaftan İngiltere'deki Müslüman tebaanın olumsuz etkileneceği endişesi İngiltere'yi Kemalistlere yaklaştırabilir. Fakat bu durumu göz ardı eden İngiltere hükümeti sorumluluğunu yerine getirmemiştir. O sıralarda Yunanlılar Türkler karşı hücumu geçmiş fakat başarılı olamamıştır. Yine de boş durmayan Venizelos ise Avrupa başkentlerinde ciddi bir propaganda uygulamaya başlamıştır.²³ Lloyd George da bu propagandaya kayıtsız kalmamış tam tersine ciddi destek vererek Yunan kamuoyunu oyalamıştır.²⁴

²² Le Temps özellikle Levant/Ortadoğu meselelerinde Fransa ve İngiltere'nin aralarında muhakkak surette anlaşmaları yönünde yayınlar yapmıştır (Le Temps, 1919).

²³ Venizelos Avrupa'da Yunanlıların menfaatlerinin *yenilmez* savunucusu olarak görülmüştür. Venizelos'un Londra ve Paris seyahatleri Türkleri hep tedirgin etmiştir. Fransızlara her zaman sempatik gelmiştir. Fransa şahsından daha ziyade Yunan kültürünü önemsemektedir. Aslında İngiltere'nin Asya hâkimiyetinin hizmetinde yeniden Bizans'ı dirilmek hayali taşıyan bir politikacı olarak değerlendirilmiştir (Pinon, 1922, s. 948).

²⁴ Türk Tarih Kurumu'nda bulunan Dr. Artem Ohandjanian'ın arşivinden, 12 Temmuz 1921 tarihli belgede yer almaktadır. Avusturya-Ermenistan 1872-1936 Diplomatik Yazışmalar Faksimile Koleksiyonu yaklaşık 12 cilt, 8400 sayfadır. Fransızca, Almanca, İngilizce, İtalyanca vb. dillerde yazılı belgeler bulunmaktadır. Ermeni tezini savunmak amacıyla objektif kriterlere uymayan bu koleksiyon Viyana'da adı geçen kişinin şahsi matbaasında basılmıştır.

Storck, Avusturya Dışişleri Bakanlığı'na yazdığı raporunda *Hasta Adam*'in gücünün küçümsendiğini en geç fark eden büyük gücün İngiltere olduğu şeklinde değerlendirmeleri dikkat çekmiştir. Storck raporunda, Yunan macerasından ders çıkarmak gerektiğini, Türkiye'nin *yeni koruyucusu* (!) Fransa ve İtalya'nın olduğunu ama yine de her ikisinin İstanbul'u İngiliz gemilerinden koruyamayacağını belirtmiştir. Fransa'nın Ankara'nın yanında yer alarak İngiltere'ye *gönderme* yaptığını ve Mustafa Kemal'in daha ileri gitmemesinin de temenni edildiğini vurgulamıştır. Raporda, Yunan halkının da artık barış istediği ve galip devletlerin aracılığıyla müzakerelere hazır olduğu dile getirilmiştir.²⁵

1925'e gelindiğinde İstanbul'da bulunan Avusturya elçisi August Karl, Avusturya Dışişleri Bakanlığı'na yazdığı raporda, benzer tespitlerde bulunmuş ve süreci değerlendirmiştir. Buna göre, Fransa'nın Türkiye ile yeniden dostane ilişkiler kurmak istediğini, Ankara Antlaşması'nda Franklin Bouillon'un nezdinde önemli görevler üstlenen Fransa'nın Ankara temsilcisi Albay Louis Mougin'i arabulucu olarak tekrar Ankara'ya gönderdiğini yazmıştır. Bakıldığında Fransa, İngiltere'ye karşı *denge unsuru* olarak Türkiye ile yakınlaşmak istemektedir. Lozan'ı destekleyen Fransa, askeri birlikleriyle Musul çevresinde adeta İngiliz menfaatlerine karşı çıkmayı planlamaktadır. Öyle ki Fransa, o sırada Erzurum'da meydana gelen depremden dolayı para ve taziye mektubu göndermiş,²⁶ Ziya Gökalp (1876-1924)'in ölümü sebebiyle de taziye dileklerini ileterek yakınlaşmak arzusunu her vesileyle göstermiştir. Bu taziyeleri gönderen tek ülke olarak Fransa'nın belirtildiği raporda Türkiye Cumhuriyeti'nin birinci yıldönümünü de kutladığı ilave edilmiştir.²⁷

İngiliz Basınında Kemalistler ve Fransızlar

Daha önce *Bunsen Komitesi* (30 Haziran 1915 tarihli) raporunda Türkiye'nin Asya topraklarını etnolojik ve tarihi bakımdan Arap bölgesi hariç beş büyük eyalete bölmüşü ki bunlar Anadolu, Ermenistan, Suriye, Filistin ve Irak-Mezopotamya idi. Bu beş bölgeden Filistin, Irak-Mezopotamya ve Akabe çizgisine kadar olan bölge

²⁵ Bükreş'ten Avusturya Dışişleri Bakanlığı Siyasi Dairesine yazılan 22 Eylül 1921 tarihli rapor. Dr. Artem Ohandjanian arşivinde XI. cildin 7909-7914 sayfa aralığında yer almaktadır.

²⁶ Fransa tarafından 50 bin Frank para yardımı ve Mustafa Kemal'e samimi taziye mektupları gönderilmiştir (Aydın ve Ergün, 2018, s. 159).

²⁷ 22 Ekim 1925 tarihli rapor, Österreich-Armenien (1872-1936), Faksimilesammlung diplomatischer Aktenstücke (Fotokopien), Herausgegeben und eingeleitet von Mag. Dr. Artem Ohandjanian, XII. Cilt (1924-1936) Ohandjanian şahsi matbaasında basılmış olup yaklaşık 8215 sayfadır. Aynı arşiv koleksiyonunda Mustafa Kemal'e hitaben yazılmış Fransa-Türkiye arasında deniz ve hava ulaşımına dair görüşmelerle ilgili 22 Ekim 1924 tarihli Fransızca ek belgeler 8216. sayfada bulunmaktadır.

İngiltere'nin payına düşmüştü. Bu paylaşım bazı bölgelerde sancılı olmuş Fransız ve İngiliz anlaşmazlığı 1919'da Suriye krizi ve Anadolu'dan yükselen milli bir hareket karşısında su yüzüne çıkmıştır. *Brest-Litovsk*²⁸ (3 Mart 1918) ve *Mondros Mütarekesi* (30 Ekim 1918) sınır taksiminde ciddi gerginliklere sebep olacaktır. Ermenilere vaat edilen yerler risk altına girmiştir.²⁹ Kilikya'da ise mücadele Türkler lehine gelişmiştir (Yerasimos, 1986, s. 150).

Mustafa Kemal'in askerlerinin İzmir'e girmesiyle İngiliz hükümeti hemen her kesimden liberal, muhafazakâr veya işçi partisi üyeleri tarafından şiddetle eleştirildiği adeta saldırıya uğramıştır. İngiltere'nin Doğu politikası çökmüştür. Buna karşılık İngiliz basını Yunanlıların Anadolu'yu terk etmelerine sessiz kalacaklarını ama hükümetin Boğazların serbest olması kararına bağlı kalmasını desteklemişlerdir. *Yorkshire Post*, *Daily Mail* gibi gazeteler Llyod George'u amatörce davranmakla suçlamışlardır. *Daily Herald* gazetesi ise Sevr'in doğar doğmaz öldüğünü, Kemalistlerin çok akıllıca hareket ettiğini, çok üçlü olduklarını, itilafları ters köşe ettiğini yazmıştır (MAE, Bulletin Périodique de la Presse Anglaise, 1922, s. 8).

Westminster Gazette ise Fransa'nın Kemalist ordunun İzmir'de Yunanı ezip geçmesini istemediğini, İngiltere'yle birlikte yeni bir politika takip etmek istediğini yazmıştır. Buna göre, İngiltere'de Türkleri Avrupa'dan atmak isteyen çevrelerle Türklere ılımlı bakanlar arasında bir denge bulmak gerekmektedir. Öte yandan Türkler buradan atılırsa yerine kimler gelecek sorusuna cevap da verilememiş olduğu göz önünde bulundurularak İstanbul'un Milletler Cemiyetine bırakılması öngörülmüştür. Hükümet taraftarı gazete *Daily Telegraph* ise hükümeti suçlamak yerine Yunanlıların heva ve heveslerinin doyumsuzluğuna ve ordusunun beceriksizliğine vurgu yapmıştır. Ayrıca Kemalistlerin başarısı Hindistan'da bütün Müslümanlar arasında *Panislamizm* etkisi uyandıracak endişesi ciddi tartışmalara neden olmuştur. Aslında Britanya başbakanı Rusya'nın güçlenmesi ve Müslüman dünyanın ayaklanmasından çok korkmuştur. Bu aşamada Sevr'i desteklemesi için

²⁸ Sovyetlerle Almanya arasında yapılan bir barış antlaşmasıdır. 3 Mart 1918'de Alman İmparatorluğu liderliğindeki Merkezi hükümetlerle Rus Bolşevik Cumhuriyeti arasında Brest-Litovsk şehrinde imzalanan bu antlaşmayla Doğu Cephesi'ndeki savaş sona ermiştir. Merkezi devletler için faydalı bir antlaşma olmuştur. Buna göre, Kars, Ardahan ve Batum Osmanlı Devletine verilirken, Polonya, Litvanya, Estonya gibi devletlerin mukadderatı adı geçen merkez hükümetlerine bırakılmıştır. Ukrayna da Almanların yardımıyla bağımsızlığını ilan etmiştir (Armaoğlu, 1983, s. 140).

²⁹ 1920 Eylül'de başlayan Türk-Ermeni savaşı 2-3 Aralık 1920 tarihinde Gümrü Antlaşmasının yapılmasıyla son bulmuştur. Böylece Doğu Anadolu'da bağımsız bir Ermenistan hayalleri suya düşmüştür. Bkz. Öztoprak, İ., *Londra Konferansı ve Türkiye Meselesinin Cereyan-ı Müzakerati*, <https://atamdergi.gov.tr/tam-metin-pdf/744/tur>

Fransa ve İtalya'ya baskı yapılması düşülmüştür. Zira Boğazların hâkimiyeti İngiltere için adeta kutsal bir kazanım olarak görülmektedir (MAE, Bulletin Périodique de la Presse Anglaise, 1922, s. 9).

Daily Chronique Paris'te önemli bir basın grubunun Türklere sempatiyle yaklaşmasını eleştirmiştir. Buna göre, Kemalistler sanki Fransa için savaşmış ve muzaffer olmuşlardır. Fransa *entente*'i hiçe saymış, İngiliz dostluğunu tehlikeye atmış saldırgan militarist bir Türkiye dostluğunu tercih etmiştir. Fransa ya İngiltere ile ya da Türklerle olmak üzere tercih yapılmalıdır. İngiltere ve müttefikleri Türkiye ile savaş halindedir ve Yunan bozgunu önemli değildir, İzmir Türklere verilebilir ama boğazlar hiçbir surette verilemez. Edirne ve Trakya hakkında Romanya ve Yugoslavya ile görüşülmeden karar verilemez (MAE, Bulletin Périodique de la Presse Anglaise, 1922, s. 8).

Morning Poste gazetesi, Lloyd George'un politikalarının İngiliz prestijini sarstığını belirtmiş ve İngiltere'nin Kemalistleri Bolşeviklerin kucağına ittiğini ilan etmiştir. Kamuoyunu etkilemeye çalışan gazete Fransa'yı, Türkleri desteklediği için suçlamıştır. Zira Suriye'deki Fransa'nın, *Türklerle suç ortaklığı* yaparak, Avrupa'da yeniden var olmalarını sağlaması çok *korkunç* bir şey olacaktır! Müslüman tebaası bulunan Fransa Doğu'daki Hıristiyanları korumak için de harekete geçmelidir! Böyle yaparsa Fransız politikası İtilaflara çok önemli kazanımlar sunacaktır. Fakat Boğazlar konusunda Kemalistleri destekleme hususunda tereddüt içindedir. *Outlook* ise Britanya'nın Boğazlar ve Süveyş Kanalı meselelerini kutsamadan Türkiye ile dostluk anlaşması yapmanın yollarını aramak zorunda olduğunu dile getirmiştir (MAE, Bulletin Périodique de la Presse Anglaise, 1922, s. 9).

Revue des Deux Mondes

Revue des Deux Mondes adlı dergide René Pinon, İngiliz-Fransız siyasî ilişkilerini Fransız penceresinden eleştirel bir yaklaşımla ele alınmıştır. Buna göre, Asya'ya hükümranlığını tesis etmek için İngiltere Yunan ordusuna silah ve lojistik destek vermiştir. Türk-Yunan savaşını Türk ordusu kazanınca Lord Curzon, daha önce *Fransız-Kemalist* anlaşma müzakerecisi Bouillon'u Mustafa Kemal'e müttefiklerin barış öneri ve tavsiyelerini iletmesi için teklifinde bulunmuştu. Zira Türkler İngilizlere asla güvenmemektedir. İlerleyen Türk ordusu, İngilizlerle yapılan anlaşma gereği, tarafsız bir bölge olan Erenköy'e girince İngilizlerin bir kısmı *Times* ve Lloyd George gibi yeniden savaş isterken bir kısmı da Rumbold, General Pellé gibi barış yanlısı mutedil bir tavır sergilemiştir. Mustafa Kemal'in İngilizlere savaşmak istemediğini bölgeden çekilmelerini bildiren bir telgrafı Londra'da "*Bir Türk askerinin*

diktəsi kabul edilemez' itirazlarına sebep olmuş ve tehditkâr karşı bir nota gönderilmiştir. Neyse ki daha sonra savaşın eşiğinden suhuletle dönülmüştür. Mudanya müzakerelerinde benzer gerilimler yaşanmıştır araya giren Fransızların katkılarıyla olaylar yatışmıştır (Pinon, 1922, 951-953).³⁰

Revue des Deux Mondes'a göre, sonuçta Türkler İstanbul'u elinde tutmak için İngiliz, Fransız ve Rusya'nın müttefiklerine karşı bir savaş yapmıştır. İngilizler bütün Doğu'da, Fransız politikasının aleyhine bir politika izleyen Yunan ordusunu maşa olarak kullanarak hata etmiştir. Fransa, *Hristiyan halkları ezen Türklerle (!)* savaş sonucu antlaşma yapma mecburiyetinde kalmalarını, İngiliz ve Amerikan yanlış politikalarının kurbanı olmalarına bağlamıştır. Yazar'a göre Fransa Doğu'da her zaman arabulucu bir rol üstlenmiş ve Türklerle dost olurken Hristiyan halkların da koruyucusu olmuştur. İngiliz basınının Fransa'yı Ankara Antlaşması'ndan dolayı kınamasını kabul etmeyen yazar, kendileri sayesinde İngiltere'nin Rus-Türk ittifak ordusuyla (Kars Antlaşması) olası bir savaştan kurtulduğunu düşünmektedir. Pinon düşüncelerini: "*Elbette Balkan güvenliğini ve Asya Müslümanlarımızı tehlikeye atan, Trakya'yı 1912 ve 1918'de olmak üzere iki defa kaybedip geri alan ve İstanbul'a tekrar yerleşen Türklerden hoşlanmıyoruz. Fakat Avrupa'da ehveni şer olarak kabul ediyoruz. İngiltere, Almanya karşısında bizi yalnız bırakacak, eğer biz onu Türklerin karşısında desteklemezsek!*" (Pinon, 1922, s. 953) şeklinde ifade etmiştir. Aslında ilk olarak İngiltere Doğu'da 1918'de Fransa'nın menfaatlerini hiçe sayarak *Arap-Türk* ve *Yunan-Arap* anlaşmaları yapmış bu yetmezmiş gibi bir de Almanya karşısında tam manasıyla Fransa'yı desteklememiştir. Bu yüzden geçmiş olayları bir tarafa bırakarak gelecek için yeni şeyler önermek gerekmektedir: "*Fransa'nın Batı'da İngiltere'ye; İngiltere'nin de Doğu'da Fransa'ya ihtiyacı vardır*" sonucuna varan yazar uzlaşma çağrısında bulunmuştur (Pinon, 1922, s. 954).

Sonuç

1915'e kadar Osmanlının toprak bütünlüğünden yana bir politika takip eden Fransa daha sonra Alman *Weltpolitik* ilerlemesinden duyduğu kaygıyla, toprak ve ekonomik çıkarlar sağlamak üzere harekete geçmiştir. Rekabet ve düşmanlık çerçevesinde yaklaştığı büyük güç Britanya'ya Alman korkusuyla yaklaşmıştır. Birinci Dünya

³⁰ Türk-Yunan Savaşı ve Fransız-İngiliz politikaları çerçevesinde meydana gelen olaylar ve aktörler çok geniş bir biçimde anlatılmıştır. René Pinon, tarafından "Cronique de la Quinzaine" başlığıyla *Revue des Des Mondes* dergisinde 1 Eylül 1922 tarihinde 951-953 sayfa aralığında yayımlanmıştır.

Savaşı'nın sonunda Fransa, uhdesinde kalan *mavi bölgeleri* Suriye ve Kilikya'da, İngiltere ise *kırmızı bölgelerde* mandater hâkimiyeti tesis etmeye çalışmıştır.

Ankara'ya göre Fransa'nın Türkiye politikası *nazariyatta kâfi dostluk, fîliyyatta azamî tereddüt* şeklinde gelişmiştir. Fransa'da değişen hükümetler ve Britanya'nın baskıları Türkiye ile yakınlaşmasını geciktirmiştir. Adana, Maraş, Antep, Urfa'da ciddi *muharebat* ve *müsademat* olmuş bu bölgelerde başarısızlığa uğrayan Fransa Türkiye'ye İngiltere karşısında *denge unsuru* olarak yakınlaşmak mecburiyetinde kalmıştır. Fransa, Mudanya ve Lozan dönemlerinde İngiltere'nin enstrüman olarak kullandığı Yunan tezini desteklememiştir. Yunanlıların ağır mağlubiyeti karşısında ise Yunanlıların heva ve heveslerinin doyumsuzluğuna ve ordusunun beceriksizliğine vurgu yapan bir kısım İngiliz ise Kemalistlerin başarısının Hindistan'daki bütün Müslümanlar arasında bir *Panislamizm* etkisi uyandıracacağı endişesiyle itiraz etmiştir. İngiliz kamuoyunda fikir ayrılıkları ortaya çıkmış ve ciddi tartışmalar yaşanmıştır. Britanya başbakanı Rusya'nın güçlenmesi ve Müslüman dünyanın ayaklanmasından kaygı duymuştur. Zira egemenliği altındaki Hintli Müslümanlar Türklere yapılan muameleye tepkisiz kalmamıştır.

Birinci Dünya Savaşı'nın mağlupları arasında bulunan Avusturya'nın siyasi şubesi ise gelişmeleri tarafsız bir gözle yakından takip etmiş ve Avrupa'nın çeşitli şehirlerindeki görevli elçileri aracılığıyla bazı raporlar hazırlamıştır. Hazırlanan bu raporlarda *Küçük Asya'nın* geleceğini karanlık gören Kemalistler ile Bolşevikler arasındaki uyuma dikkat çekilmiştir. Bolşevikler, İngiltere'yi düşman olarak görmekte ve bu yüzden Türkleri desteklemektedir. Anadolu'da Türklerin yaptığı milli mücadeleye yönelik de değerlendirmelerde bulunan Avusturya elçisi, İngilizlerin kibri gerçekleri görmesine mani olurken Fransa'nın daha akıllıca bir politika yürüttüğünü belirtmiştir. Ankara hükümeti, azami derecede yararlanmaya çalıştığı bu iki devletin birbirine zıt politikalarını *provoke edilebilir bir menfaat çatışması* şeklinde değerlendirmiştir. Sonuçta, bu kadar ciddi politik çıkar çatışmasına rağmen Fransa'nın Batı'da İngiltere'ye, İngiltere'nin de Doğu'da Fransa'ya ihtiyacı olduğunu bilen Fransız entelijansiyası tarafından yapılan *uzlaşma çağrısı* umumi efkârda yankı bulacaktır.

Kaynakça**Arşiv Belgeleri**

Archives Diplomatique, Recueil Mensuel, de Diplomatie, d'Histoire et de Droit International Fondé en 1868, LIV Année, 1914.

Österreich-Armenien (1872-1936), Faksimilesammlung diplomatischer Aktenstücke (Fotokopien), Herausgegeben und eingeleitet von Mag. Dr. Artem Ohandjanian, Ohandjanian Şahsi Matbası, Vien, 1995. (Avusturya-Ermenistan 1872-1936 Diplomatik Yazışmalar Faksimile Koleksiyonu)

Gazete ve Dergiler

Correspondance d'Orient, le 30 Janvier 1920.

Journal des Débats, le 15 Décembre 1922.

Le Mouvement Sociale, Juillet-Septembre 1969.

L'Asie Arabe, 30 Haziran 1920.

Le Temps, le 14 Janvier 1919; le 20 Juillet 1920.

MAE, Bulletin Périodique de la Presse Anglaise, le 19 Novembre 1921.

MAE, Bulletin Périodique de la Presse Anglaise, le 2 Octobre 1922.

MAE, Recueil de Documents Etrangères, No 82, le 15 Février 1921.

MAEG (Ministères des Affaires Etrangères et de la Guerre), Bulletin Périodique de la Presse Grecque, le 30 Août 1919.

MAEG, Bulletin Périodique de la Presse Américaine, le 23 Mars 1921.

Revue des Deux Mondes, le 15 Septembre 1922.

Telif Eserler

Armaoğlu, F. (1983). *20. Yüzyıl Siyasî Tarihi (1914-1980)*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Armaoğlu, F. (2010). *19. Yüzyıl Siyasî Tarihi (1789-1914)*. İstanbul: Alkım Yayınevi.

Atatürk. (1960). *Nutuk* (Cilt 1, 1919-1920). İstanbul: Maarif Basımevi.

Atatürk. (1981). *Nutuk* (Cilt 2, 1920-1927). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Aydın, N. ve Ergün, E. (2018). 1924 Erzurum Depremi ve Gazi Mustafa Kemal Paşa. *Tarih ve Günce Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi*, 1(2), 145-168.

- Berkes, N. (2002). *Türkiye’de Çağdaşlaşma*. A. Kuyaş (Yay. haz.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bianquis, A. M., Carré, O., Chatelus, M., David, J. C., Hannover, J., Longuenesse, E., ... Vial, Ch. (1980). *La Syrie d'aujourd'hui. Centre d'études et de recherches sur l'Orient arabe contemporain [de l'Université de Provence]*. A. Raymond (Ed.).
- Bıyıklı, M. (2008). Kaynakçalı ve Açıklamalı Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası Kronolojisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22, (s.y.).
- Boissière, M. (1919). *La Syrie, importance actuelle des intérêts français en Syrie, leur développement dans l'avenir, la Banque de Syrie*.
- Budak, M. (2020). Osmanlı Devleti'nin Paris Barış Konferansı'na Davet Edilmesi ve Muhtıralar Sunması ile İlgili Tartışmalar. *İstanbul Üniversitesi Tarih Dergisi*, 71, 445-472.
- Chevallier, D. (1960). Lyon et La Syrie en 1919. *Revue Historique*, 275-320.
- Fulton L. B. (1999). Fransa ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonu. M. Kent (Ed.). (A. Fethi, Çev.). *Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonu ve Büyük Güçler içinde* (s. 164-198). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Général M. Moukhtar Pacha. (1924). *La Turquie L'Allemagne et L'Europe, Depuis le Traité de Berlin jusqu'à la Guerre Mondiale*. Paris: Berger-Levret Editeurs.
- Jung, E. (1906). *Les Puissances devant La Révolte Arabe la crise mondiale de demain*. Paris: Librairie Hachette.
- Karabekir, K. (2016). *İstiklal Harbimiz* (Cilt 1). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Karabekir, K. (2016). *İstiklal Harbimiz* (Cilt 2). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Karal, E. Z. (2007)). *Osmanlı Tarihi, Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri (178-1856)* (Cilt 5). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Karpat, K. (2010). *İslâm'ın Siyasallaşması*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Khairallah, K. T. (1912). *La Syrie, Territoire, origines ethniques et politique*. Paris: Ernest Leroux.
- Lapierre, J. (1936). *Le Mandat Français en Syrie*. Thèse pour le Doctorat en Droit. Université de Paris. Paris: Librairie du Recueil Sirey.
- Larcher, M. (1926). *La Guerre Turque dans la Guerre Mondiale*. Paris: Etienne Chiron et Berger-Levrault.

- Mounayer, N. (1929). *Le Régime de la terre en Syrie*. Paris: Librairie Générale de Droit et de Jurisprudence.
- Pinon, R. (1922). Cronique de la Quinzaine. *Revue des Deux Mondes*, Le 15 Septembre, 470-480.
- Roberts, J. M. (2020). *Avrupa Tarihi*. İstanbul: İnkılâp Yayınları.
- Said, E. (1998). *Oryantalizm*. (N. Uzel, Çev.). İstanbul: İrfan Yayıncılık.
- Soysal, İ. (2000). *Tarihçeleri ve Açıklamaları ile Birlikte Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları, (1920-1945) (Cilt 1)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Uygur, F. (2018). Fransız Diplomatik Arşivlerine Göre Suriye Olayları (1860). *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16, 181-200.
- Yılmaz, H. (2014). Mustafa Kemal Paşa-Emir Faysal Anlaşması ve Millî Mücadele Döneminde Suriye ve Irak. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 10(20), 289-306.
- Yérasimos, S. (1986). Comment furent tracées les frontières actuelles au Proche-Orient. *Hérodote: Revue de géographie et géopolitique*, 41, 123-161.
- Zorgbibe, C. (1991). *Terres trop promises*. Paris: Edition La Manufacture.
- Zorgbibe, C. (1994). *Histoire des relations internationales de la paix de Versailles à la Grande-Alliance contre Hitler 1918-1945 (Tome 2)*. Paris: Hachette.

İnternet Kaynakları

- Öztoprak, İ. (1995). Londra Konferansı ve Türkiye Meselesinin Cereyan-ı Müzakeratı. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 11(33), 565-612. Erişim tarihi: 07.02.2019, <https://atamdergi.gov.tr/tam-metin-pdf/744/tur>
- URL-1. Erişim tarihi: 06.03.2019, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2418.pdf>
- URL-2. Erişim tarihi: 01.02.2023, <https://www.op.org/histoire/?lang=fr>

Summary

A peace conference was held on January 18, 1919 to restore the balance of power in Europe which has perturbed at the end of the First World War. At this conference, where Britain and France had a say, a number of commissions were established to impose sanctions on the defeated states and to impose certain conditions, and various reports were prepared within this framework. These commissions were important for the Ottoman state, which lost in the war. The Council of Tens firstly and after then the Council of Fours prepared reports on the regions. In the context of these reports, Britain and France, who could not agree on the division of the lands of the defeated Ottoman Empire, entered into a serious rivalry.

From the period of Napoleon III onwards, France claimed to be the exclusive patron of Catholic values in Ottoman lands. At the same time, France has saw himself a great Muslim power(!), which was the protector of Christians. The cultural heritage that arose with the widespread use of the French language in the Levant, and the huge investments of French capitals in the region, cannot be denied. Cilicia and Syria/Palestine were of great importance in Levant policy. During the period of the Greek-Turkish Conflict, French President Clémenceau (1841-1929) realized lately that he was being used as a tool to the policy of the Turcophobic British Prime Minister Lloyd George (1863-1945), who had Greek soldiers occupy Western Anatolia.

On the other hand, Britain who is abandoning its historical policy of a hundred and fifty years of support for the Ottomans, believed that the Ottomans should be eliminated even while fighting with the Indo-British army on the Suez Canal front. Because the ships of his navy were built to run entirely on oil. Thus, would begin the interaction between oil and politics that would mark the historical destiny of this Levantine region. However, the French were not willing to give up their sphere of influence in this region easily. Although the British and French acted together in the Gallipoli War, they could not reach an agreement on sharing the spheres of influence that would emerge after the fall of the Ottoman Empire.

On the process of the war of National Independence, It did not escape the attention of the Ankara government that Britain and France took opposite political decisions in the colonial race. It seems that Britain was trying to fend off France's various objections with diplomatic moves. The eternal and merciless rivalry between them created great hopes in the Turks and it was essential to use this situation.

At the table Clemenceau wanted the division of Syria in accordance with the Sykes-Picot agreement, while Lloyd George took a pro-Zionist position in Palestine, reminding that this contradicted the Hussein-Mc Mahon agreement and that Britain had promised the Arabs. In the face of Britain, which also displayed a voluntarist pro-Hashemite approach in Syria, France was very disturbed by this situation. Wilson's statement, by intervening, that he sent a commission of inquiry to the region disturbed the capitals of both countries.

France tried to establish mandatory rule in Syria and Cilicia, the blue regions (Zone Blue =Zone B), which left to France, as in the red regions left to Britain. The red zone (Zone A), which was left to Great Britain; in the south east, Basra, Baghdad and the areas ensuring the security of India. Palestine, in which Russia and Italy were interested and was envisaged an international administration, was called the brown zone. A part of Palestine would be under the control of the Arabs and Britain. The agreement was signed by the British Sir Mark Sykes, the former Egyptian Secretary of State for the East, and Georges Picot, the French Consul General in Beirut.

The reports prepared by commissions such as the Council of Tens and the Council of Fours in some regions such as Syria revealed that the French mandate was never wanted. The people of the region attempted a rebellion similar to the national independence war that was going on in Anatolia at the time. After the cabinet of Georges Clemenceau, it was seen that it was impossible to stay in the Levant without Turkish support and French foreign policy was reorganized.

Two American officials on the King-Crane commission conducted a careful questionnaire in Palestine and Syria in June and July. According to this, they visited 36 cities, interviewed about 1500 town representatives and collected 1863 petitions. They prepared a report based on this information. According to the report, the people of the region demonstrated their desire for stopping to Zionism in Palestine, for Palestine to remain part of independent Syria, and for a constitutional government headed by Faisal. According to the report, if independence was not possible, the American mandate would be accepted, and if that was not possible, the British mandate would be accepted as the last option.

According to British politicians, the French mandate is also inappropriate and anachronistic because it is psychologically insufficient and will fail. However, in his reports to the Austrian Foreign Ministry, Storck, the ambassador to Bucharest, drew attention with his assessment that Britain was the power that realized the underestimation of the power of the

Sick Man the latest. In his report, Storck emphasized that lessons should be learned from the Greek adventure, that France, Turkey's new protector (!), was making a reference to Britain by standing with Ankara and that it was hoped that Mustafa Kemal would not go any further.

According to Ankara, France's policy towards Turkey has been developing as "sufficient friendship in theory, maximum hesitation in practice". The changing governments in France and the British pressures delayed its rapprochement with Türkiye. On the one hand, France was trying to weaken Germany economically, and on the other hand, Britain was comforting Germany, France's antagonist. Ankara considered this situation as follows: The future will also show the de facto struggle of this hegemonic competition. It means that the groups of these states, which are the two centers of a new General War, are already forming.

Britain objected to the Turkish-French rapprochement (Ankara Treaty) on the grounds that it violated the London Pact of 1915 and the Treaty of Versailles of 1919. The unsuccessful Greek offensive and France, acting alone, created concerns that Britain's interests and the unity of the Entente states would be jeopardized. While France supported the Kemalists in the Turkish-Greek war, Britain's arms and logistical support to the Greeks provoked the Islamic world against the Allies.

In this study, the effects of the Anglo-French rivalry between the years 1919-1924 on the War for Independence are discussed within the framework of the archival documents published by the French Ministry of Foreign Affairs, especially the reports in the political branch of the Austrian Ministry of Foreign Affairs.